

Η Ελληνική Αστική Τάξη από την Μεταπολεμική Περίοδο και Μετά

Η ασθμαίνουσα επιστροφή της ταξικής ανάλυσης στο ακαδημαϊκό επίκεντρο σκοντάφτει σε δύο ιστορικά εμπόδια. Πρώτον, καλείται να αντιμετωπίσει την ουσιαστική απουσία της κατά τις περασμένες δύο δεκαετίες νεοφιλελεύθερης ηγεμονίας: να προσδώσει, δηλαδή, ταξική υφή σε κοινωνικά σύνολα τα οποία είχαν συστηματικά αποδομηθεί στα υποκείμενά τους. Δεύτερον, οφείλει να αναμετρηθεί με την τραυματική της υποχώρηση κριτικά *αλλά και δημιουργικά*. Πρέπει, με άλλα λόγια, τόσο να αποφύγει την εκ νέου διάβρωσή της από τον αγοραίο ατομικισμό, όσο και να αξιοποιήσει τα διδάγματα που προκύπτουν από την ασυνήθιστα εύκολη προέλαση του νεοφιλελεύθερου τρόπου σκέψης - να επαναφέρει μεν τις τάξεις, αλλά όχι δογματικά, όχι καταπνίγοντας το άτομο ούτε και τα άλλα κοινωνικά του χαρακτηριστικά.

Αυτό είναι το θεωρητικό εφαλτήριο της διατριβής. Όμως δεν μπορεί να παραμείνει αφηρημένο: η αναζωογόνηση ενός ‘debate on classes’ δεν θα είναι αποτελεσματική αν μείνει δίχως πρακτικό αντίκρισμα. Η νέα ταξική ανάλυση πρέπει να ριζώνεται χωροχρονικά, να δοκιμάζεται σε *συγκεκριμένες τάξεις συγκεκριμένων κοινωνιών* και να αποφεύγει, έτσι, την παγίδα των μεγάλων - και αυταπόδεικτων - αφηγήσεων. Σε αυτό το σημείο, το θεωρητικό σκέλος της διατριβής διασταυρώνεται με το πρακτικό: *η ταξική ανάλυση της Ελλάδας και, ιδίως, της ελληνικής αστικής τάξης, είναι μια σύγχρονη αναγκαιότητα.*

*

Γιατί στην Ελλάδα (I) η ακαδημία παρασύρθηκε από άλλα, πιο ‘φλέγοντα’ ζητήματα: τον εκδημοκρατισμό, την Αλλαγή, τον εκσυγχρονισμό, τον εξευρωπαϊσμό και, προπαντός, την Κρίση. Γιατί στην Ελλάδα (II) η ταξική ανάλυση ασχολήθηκε με τους επιχειρηματίες μόνο *περιφερειακά και παράγωγα*, είτε με όρους αμιγώς οικονομικούς, νομικούς και πολιτικοεπιστημονικούς, είτε σε συνάρτηση με άλλες ομαδώσεις όπως η μεσαία τάξη, η γραφειοκρατία και, πιο σύγχρονα, το πρεκαριάτο. Γιατί στην Ελλάδα, τέλος, και εν μέρει ως συνέπεια των παραπάνω, (III) η αστική τάξη έχει διαστρεβλωθεί με τρόπο κατεξοχήν δημοσιογραφικό: για μερικούς είναι ανύπαρκτη, λούμπεν ή παρασιτική, για άλλους περίλαμπρη, πολυμήχανη και προδομένη από μια αφιλόξενη κοινωνία και ένα ανέτοιμο Κράτος.

**

Πολύ πέραν, όμως, από αναγκαιότητα, από προϋπόθεση για να καταλάβουμε την πορεία της χώρας, την αναδιάρθρωση της οικονομίας και τις αντιφάσεις της Κρίσης, η ανάλυση της ελληνικής αστικής τάξης *έχει πολλά να προσφέρει και στην ευρύτερη μεθοδολογική προσπάθεια στην οποία συγκαταλέγεται*. Και είναι λογικό, αφού συμπυκνώνει σε υπερθετικό βαθμό τις δυο προκλήσεις-ευκαιρίες της σύγχρονης ταξικής ανάλυσης: ένα ιδιαίτερα μεγάλο κενό στην σχετική βιβλιογραφία, καθώς και την ανάγκη μιας πιο ανοιχτής, περίπλοκης και δημιουργικής προσέγγισης. Πράγματι, οι ιδιαιτερότητες της ελληνικής επιχειρηματικής τάξης στις ενδο-ταξικές, δια-ταξικές και δια-γενεακές της σχέσεις, στις αλληλεπιδράσεις της με το Κράτος και

το ξένο κεφάλαιο, συγκροτούν ένα ασαφές πλέγμα που πρέπει να αποτυπωθεί και μεθοδολογικά.

Αυτό ακριβώς θα επιχειρήσει αυτή εδώ η διατριβή. Θα ανατρέξει, βεβαίως, την ιστορική διαδρομή της αστικής τάξης, θα κατηγοριοποιήσει τις εργασίες της και θα ανιχνεύσει τις πολιτικές της συμπεριφορές, χωρίς όμως να αρκестεί στα παραπάνω. Αξιοποιώντας αυτήν την στέρεη εμπειρική βάση, θα την υπερβεί και θα ασχοληθεί με τον τρόπο ζωής των ελλήνων επιχειρηματιών, με την νοοτροπία τους, τις αντιφάσεις που τους διέπουν και τα οράματά τους για το παρόν και το μέλλον της ελληνικής πολιτείας. Ως προς αυτό, η παραδοσιακή βιβλιογραφία - επιστημονικά κείμενα, αρχεία και στατιστικά - θα εμπλουτιστεί με μια σειρά από πιο άτυπες πηγές: δημοσιογραφικά άρθρα, συνεντεύξεις, βιογραφίες, ακόμη και κείμενα λογοτεχνικά.

***

Σε πρώτη ανάλυση, ο στόχος του διδακτορικού φαίνεται διπλός, μαξιμαλιστικός (ταξική ανάλυση...) και μινιμαλιστικός (...της ελληνικής αστικής τάξης). Με την διεκπεραίωσή του, θα φανεί ίσως πως οι στόχοι αυτοί είναι στην πραγματικότητα ένας - μια διαλεκτική ενότητα σε πλήρη αλληλοπροϋπόθεση.

The Greek Bourgeoisie from the Postwar Years and Thereafter

The uneasy return of class analysis to the academic epicenter stumbles on two historical obstacles. First, it is called to make up for its substantial absence during the past two decades of neoliberal hegemony: to invest, that is, class characteristics into social entities that have been systematically reduced to their isolated individuals. Second, it must come to terms with its traumatic retreat both critically *as well as creatively*. It must, in other words, avoid a re-corruption by the force of market individualism, as well as take advantage of the lessons provided by the unusually easy march of neoliberal thought - bring back classes, yes, but not dogmatically, not while suffocating the individual and its other social features.

This is, then, the theoretical starting-point of the dissertation. But it cannot remain abstract: the rejuvenation of a 'debate on classes' will not be successful without any practical correspondence. The new class analysis must be rooted in time and space, applied to *specific classes and specific societies* and, thus, elude the trap of grand - and self-fulfilling - narratives. It is precisely here that the theoretical aspect of the dissertation meets its practical counterpart: *the class analysis of Greece and, especially, of the greek bourgeoisie is a modern necessity*.

*

Because in Greece (I) academia has been carried away by other, more burning questions: democratization, social-democracy, modernization, Europeanization and, first and foremost, socioeconomic Crisis. Because in Greece (II) class analysis has dealt with the entrepreneurs

only *peripherally and as a byproduct*, either in terms exclusively economic, legal and political-scientific, or in relation to other groupings such as the middle class, the bureaucracy and, more recently, the precariat. Because in Greece, and in part as a result of the above, (III) the bourgeoisie has been distorted in a typically journalistic fashion: for some it is non-existent, lumpen or parasitical, for others glorious, inventive and betrayed by an inhospitable Society and an unready State.

**

But much more than a necessity, a precondition to understanding the trajectory of the country, the restructuring of its economy and the contradictions of its Crisis, the analysis of the greek bourgeoisie *has much to offer to the broader methodological effort in which it partakes*. Indeed, it condenses and clarifies both of the challenges-opportunities of modern class analysis: an especially wide gap in existing bibliography, as well as the need for a more open, complex and creative approach. As a result, the peculiarities of the greek bourgeoisie in its intra/inter-class and inter-generational relations, in its interactions with the State as well as foreign capital, combine in a muddled nexus *which must be reflected methodologically*.

This is precisely what this dissertation will attempt. It will, of course, trace the historical course of the bourgeoisie, categorize its operations and reveal its political behaviors, but it will also go much further than that. Taking advantage of this solid, empirical base, it will superlate it by interrogating the lifestyles of Greece's entrepreneurs, their mentalities, their contradictions, as well as their visions for the present and the future of the greek polity. To this end, the traditional bibliography - scientific texts, archives and statistics - will be enriched by a series of more atypical sources: media articles, interviews, biographies and even literature.

***

At first glance, the aim of the dissertation seems double, maximalistic (class analysis...) as well as minimalistic (...of the greek bourgeoisie). However, as the project progresses, we might very well find out that these aims are in reality *one* - a dialectical unity in full interdependence.